

«ЗЕМЛЯ ГЛИНЯНИХ МЕЧЕТЕЙ» МАЛІ: ПРИЧИНИ І НАСЛІДКИ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Малі – країна Сахелю зі значним економічним потенціалом, яка опинилась в епіцентрі боротьби між сепаратистами і урядовими військами, кочовими племенами і землеробами, терористами і військами Франції та ООН, держав Заходу і Росії та Туреччини. Однак участь світової спільноти у врегулюванні цього конфлікту відзначається низькою результативністю, тому автор намагається з'ясувати, чому Малі не може стати стабільною країною.

Ключові слова: Малі, Франція, Сахель, Азавад, тероризм, економічний потенціал.

Постановка проблеми. Малі – одна з найбільших країн Африки без виходу до Світового океану, яка перебуває в оточенні нестабільних державних акторів і потерпає через відсутність сильної і централізованої влади, яка не здатна ефективно утримувати контроль над пустельними регіонами півночі країни. Вона слугує прикладом того, як недостатньо продумана економічна політика та ігнорування потреб населення у північних і центральних регіонах призводить до популяризації терористичних рухів та розвитку сепаратистських настроїв. У цьому контексті актуальним є з'ясування основних причин і наслідків нестабільності у Малі та участі світової спільноти у стабілізації ситуації у країні.

Мета статті – встановити внутрішні та міжнародні чинники, що викликають нестабільність Малі та поширення терористичної загрози на інші країни Сахельського регіону.

Аналіз основних публікацій і досліджень. У статті автор спирався переважно на матеріали засобів масової інформації, зокрема видань "Le Monde", "The Guardian" і "Anadolu Agency". В Україні ця тема залишилась поза увагою дослідників, але в західних наукових колах вона була об'єктом низки публікацій. Зокрема, Баз Лекок вважає, що підґрунтям малійської кризи є хронічні проблеми економічного розвитку на півночі країни, а також той чинник, що її політична еліта корумпована і підтримує зв'язки з наркомафією [1, с. 356]. У свою чергу, Іоанніс Грігоріадіс та Давід Фусіек переконані, що Малі розвиває відносини з Туреччиною та Росією, оскільки вони, на відміну від Франції, не мають негативного колоніального минулого, а для того, щоб протистояти поширенню турецького впливу, ЄС повинен сприяти політичному та економічному розвитку цього регіону [2]. Із ними погоджується Дона Стюарт, яка вказує на те, що довгострокова стабільність і спроможність Малі протидіяти поширенню ісламського екстремізму залежать від якісного економічного розвитку, зміцнення політичних інститутів і ефективного реагування на наслідки глобальних кліматичних змін. Ці кроки можуть бути не менш ефективними, ніж військова перемога над терористичними рухами [3, с. 65].

Загалом, із праць попередників можна зробити висновок, що саме інвестиції в політичний і соціально-економічний розвиток Малі є ключовими факторами, які сприятимуть стабілізації ситуації як у країні, так і в Сахельському регіоні загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Малі – третя після Чаду та Нігеру найбільша за площею країна Африки, що позбавлена виходу до Світового океану. На її площі, що становить 1,22 млн кв. км, мешкають 23 млн осіб [4]. Однак значно більша концентрація населення спостерігається у південних регіонах, що обумовлено кількома чинниками: по-перше, природно-географічним, оскільки тут протікає річка Нігер із її іригаційними каналами, що створює більш сприятливі умови для землеробства та скотарством, ніж у пустельній півночі; по-друге, легкою доступністю портів таких транзитних країн як Сенегал і Гвінея; по-третє, розташуванням тут столиці Бамако, довкола якої сконцентрувалися основні ареали проживання.

Північ Малі є значно менш населеною: тут мешкають переважно племена скотарів, що зберігають кочовий спосіб життя, переганяючи стада худоби під час сезонних міграцій. Водорозділом між південно-західним і північно-східним регіонами країни є історичне місто Томбукту, на північ від якого починаються переважно пустельні і напівпустельні райони сахаро-сахельського регіону.

Малі розташоване у регіоні Сахелю, що простягається смугою із заходу на схід Африки від берегів Атлантичного океану до Червоного моря, є перехідною зоною між пустелею Сахара на півночі та саванами на півдні, а також є смугою розмежування між переважно мусульманськими арабо-берберськими країнами Магрибу та класичними державними акторами Субсахарської Африки, де переважають християнство й традиційні вірування.

У геополітичному відношенні Малі має доволі невідгдане розташування, хоча й залишається стратегічно важливою з точки зору підтримки миру й безпеки, бо виникнення нестабільності у країні може спричинити ланцюгову реакцію у цілому регіоні. Вона поділяє кордон із сімома державними акторами Північної і Західної Африки. Країна прилягає одночасно до пустельного сахарського регіону півдня Алжиру, протяжних державних рубежів пустельних Мавританії, Нігеру та Буркіна-Фасо, що є одними з найбільш відсталими в Африці з низькою густиною заселення. Державні кордони в цій частині регіону важко контролювані через розташування в пустельній зоні, тому значно полегшується неконтрольований транскордонний рух, зокрема між Малі та Алжиром, що є причиною розповсюдження нелегальної міграції, наркотрафіку та діяльності злочинних і ісламістських угруповань [5, с. 9]. Натомість південно-західна частина Малі виходить на Кот-д'Івуар, Сенегал і Гвінею, що традиційно вважаються найбільш стабільними та економічно розвиненими сусідами, з якими у офіційного Бамако склалися тісні економічні відносини, з огляду на необхідність використання портової інфраструктури цих держав для забезпечення зовнішньоторговельних зв'язків.

Політична стабільність безпосереднього оточення Малі значно похитнулася після того, як у 2021 та на початку 2022 рр. відбулися військові перевороти у Гвінеї, Буркіна-Фасо й Чаді та спроби переворотів у Нігері й Гвінеї-Бісау, що разом із подіями останніх двох років у самому Малі та в Судані дозволило говорити про так звану «епідемію переворотів» у регіоні [6]. З одного боку, низка путчів у країнах Сахелю є реакцією на ті системні проблеми, із якими не вдається впоратися урядам протягом багатьох років. З іншого ж боку, така ситуація погіршує й без того нестабільну політичну ситуацію у регіоні, залишаючи «вікно можливостей» для здійснення

нових спроб переворотів, у тому числі й у Малі.

Цікавим аспектом геополітичного доквілля Малі є близькість на північному сході з Лівією, що має найбільші поклади нафти на континенті. Тим не менше, через низку дестабілізуючих чинників країна стабільно поступається за рівнем видобутку «чорного золота» Нігерії (за підсумками 2022 р. 996 тис. барелів нафти на день проти 1,2 млн барелів відповідно), хоча в окремі місяці Лівія випереджала свого основного конкурента у зв'язку зі зниженням рівня видобутку в Нігерії [7]. З 2011 р. Лівія, де триває громадянська війна, відзначається політичною нестабільністю, а також суперництвом за владу між представниками західних і східних регіонів.

Етно-конфесійна структура малійського суспільства є доволі строкатою. Найбільшим племенем є бамбара, мову якого розуміють практично скрізь у Малі, тому вона домінує у неформальному спілкуванні. Його представники компактно проживають у центральному і південному регіонах Малі. Фулані, що мешкають на сході й у дельті річки Нігер, займаються розведенням свійських тварин, а догони з плато Мопті завдяки незвичайній глиняній архітектурі своїх будівель залучають найбільше міжнародних туристів і є комерційно-орієнтованим племенем країни. Туареги заселяють північні райони Малі та частково на території сусідніх країн. Вони ведуть кочовий спосіб життя та поводяться доволі відособлено від осілих племен у регіоні [8].

У Малі помітною є диспропорція в представництві різних груп населення в політичній сфері, яку можна вважати результатом тривалої маргіналізації окремих груп племен, переважно тих, які проживають у північних і центральних районах держави. Політична та економічна влада сконцентрована в руках міських еліт півдня Малі, де і знаходиться столиця Бамако, що негативним чином відображається на населенні віддаленої від політичного центру півночі, у руках якої залишаються незначні важелі впливу на прийняття політичних рішень у країні [3, с. 27]. Поряд із етнічною дискримінацією, проявляється також расове розмежування, оскільки жителі північного регіону є світлошкірими та належить до арабських чи берберських племен, у той час як на півдні абсолютну більшість становлять представники негроїдної раси. Історично «білі» туареги займали привілейоване становище у суспільстві, у той час як люди з темнішою шкірою належали до нижчих каст їхній статус прирівнювався до рабського. Після здобуття Малі незалежності політична й економічна влада опинилася у руках південних народів, що спровокувало зворотну дискримінацію щодо світлошкірих етносів, яких звинуватили у співпраці з французькими колонізаторами [9, с. 74-86].

В архітектурному плані Малі є однією з найбільш цікавих країн Африки, культурна спадщина якої уособлена судансько-сахельським архітектурним стилем, а до переліку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО занесені старі міста Томбукту та Дженн, поховання Аскія в Гао, а також земля догонів [10]. Найбільш відомим у всьому світі є стародавнє глиняне місто Томбукту, де знаходяться пам'ятки середньовічної мусульманської спадщини, адже в XIII-XVII ст. місто було важливим ісламським науковим і освітнім центром, до якого сходилися шукачі знань із різних куточків Африки та Близького Сходу. У 60 бібліотеках міста і приватних колекціях зберігалися 700 тис. старовинних манускриптів, книги з релігії і права та інші унікальні документальні джерела зі спадщини ісламської цивілізації. У Томбукту туристам можуть бути цікаві середньовічні глиняні мечеті, у тому числі три найстаріші мечеті Західної Африки, однією з яких є побудована за наказом правителя середньовічної Імперії Малі Манса Муси в 1327 р. мечеть Джингербер, та будинки дослідників, які тимчасово жили в місті в XIX ст. [10; 11].

Тим не менше, культурна спадщина Томбукту суттєво постраждала від дій бойовиків після захоплення ними міста в липні 2012 р. Ісламісти (передусім угруповання «Ансар ад-Дін») неодноразово вчиняли спроби знищити пам'ятки в місті та на його околицях, вважаючи їх язичницькими та не відповідними традиціям істинного ісламу. Деякі з них вдалося зберегти лише за сприяння небайдужого місцевого населення. Як результат, ЮНЕСКО включила Томбукту (а пізніше також Могилу Аскія в Гао) у список пам'яток, які знаходяться під загрозою [11].

Разом із тим, туристична привабливість Малі не обмежується списком Світової спадщини ЮНЕСКО. Чимало цікавих міст також розташовані на берегах річки Нігер, серед яких них особливо відзначається Мопті, що називають «Венецією Малі» за велику мережу каналів на роздоріжжі річок Нігер і Бані. Мопті слугує «воротами» до землі догонів і до міста Дженн, що, як і Томбукту, славиться глиняними мечетями. Хоча столичне місто Бамако на заході Малі не є надзвичайно примітним, але в ньому функціонує головний міжнародний аеропорт країни, тому більшість турів організують саме звідси. Серед туристичних атракцій столиці можна згадати Монумент незалежності, Велику мечеть Бамако і Собор святого серця, що стоять на його північному березі, у той час як на південному березі розкинулись житлові райони, мечеті та університети [12].

Враховуючи наявний туристичний потенціал, Малі могло б розвивати сектор подорожей як для туристів із Африки, так і з інших регіонів. До того ж багато принад розташовано на півночі країни, тому туризм був однією з головних галузей, окрім сільського господарства, що давала роботу місцевому населенню. Утім, існує серйозна конкуренція з сусідніми Сенегалом і Мавританією через спрощений візовий режим і налагоджене сполучення цих країн з Європою. Також постійна політична нестабільність, військові перевороти, незадовільна безпекова ситуація й загроза викрадення стримують туристів. Ісламістські угруповання регулярно вбивають або викрадають із метою викупу іноземців. Одним із гучних прикладів є викрадення коаліцією джихадистських угруповань Джамаат Наср аль-Іслам валь Муслімін (JNIM) журналіста Олів'є Дюбуа 8 квітня 2021 р. в Гао, якого врешті було звільнено 20 березня 2023 р. [13]. Водночас, хоча побоювання особливо стосуються північних і центральних регіонів, гарантування безпеки все ще є проблемою на всій території Малі. Зокрема, можна згадати про теракти в Бамако в березні 2015 р., коли було здійснено напад на нічний клуб «La Terrasse», а в листопаді під терористичну атаку потрапив популярний готель «Radisson Blu» [14].

Негативним фактором для туристичної галузі в Малі залишається й неякісна інфраструктура гостинності, тобто відсутність готелів, закладів харчування та сучасних доріг. У країні надзвичайно погано розвинуте транспортне сполучення, а у північних регіонах подекуди дороги є взагалі відсутніми. Крім того, Малі практично не має потужних авіакомпаній, незважаючи на те, що чимало її громадян щороку подорожують до колишньої метрополії Франції. Провідний авіаперевізник «Mali Air Express» використовує лише два турбогвинтові літаки «Сааб» 340А, що не пристосовані до перельотів до Європи [15]. Головним перевізником, що забезпечує авіаперельоти, є французька компанія «Air France», яка здійснює регулярні рейси між Парижем та Бамако 14 разів на тиждень. Однак французька компанія вже декілька разів припиняла літати до цієї західноафриканської

країни, зокрема після рішення країн ЕКОВАС 10 січня 2022 р. закрити кордони з Малі [16]. Така ситуація породжує залежність офіційного Бамако від колишньої метрополії, оскільки у випадку тривалого припинення авіасполучення країна фактично позбавляється можливості ефективно забезпечувати зв'язки з основними державами-партнерами.

Соціально-економічний розвиток Малі є вкрай низьким, адже держава входить до числа найменш розвинутих країн за визначенням ООН. За даними Програми розвитку ООН, станом на 2022 р. Малі посідало 186 позицію зі 191 держав і територій світу за Індексом людського розвитку (ІЛР). Рівень безробіття в країні становив 7,2%, а безробіття серед молоді – 14,7%. Водночас 50,3% населення живуть за межею бідності, заробляючи менше, ніж на 1,90 дол. протягом дня [17]. Однією з найбільш гострих проблем для Малі залишається дефіцит струму, який відчутний навіть у відносно більш заможному південному регіоні: 61% жителів країни не мають доступу до електроенергії, що негативно позначається на всій економіці [18]. Це свідчить про низький добробут населення країни та занепад соціальної сфери. Окремо стоїть проблема того, що позбавлена інвестицій країна не мала коштів, щоб розвивати економіку північних регіонів, де не протікає річка Нігер і періодично відбуваються потужні посухи. Через це в регіоні поширена крайня бідність, а відсутність фінансових знахідок та байдужість центральної влади до вирішення проблеми економічної відсталості регіону призводять до затяжної кризи підприємництва, високого рівня безробіття, загальному низькому рівню життя, неефективного розвитку сільського господарства через відсутність застосування інноваційних технологій. Особливо це стосується району Кідал, який переважно населений туарегами і залежить від іноземної допомоги, яка спрямовується в основному на будівництво доріг, іригаційних систем, розвиток сфери освіти та медичного обслуговування [19].

Основною спеціалізацією економіки Малі є сільське господарство, яке в більшій мірі розвинене в дельті річки Нігер, у басейні якої розташовані найбільш родючі землі, у той час як на півночі домінує пустельний і напівпустельний клімат. Ця головна водна артерія Західної Африки вважається третьою за протяжністю на континенті і витікає з території Гвіанського нагір'я, будучи важливим джерелом рибної біомаси для країни, що позбавлена виходу до океану. Загалом у Малі, де практично відсутні важка промисловість і сфера послуг, 80% місцевих жителів працевлаштовані у сфері сільського господарства, яке створює 38% ВВП країни [20]. Основною комерційною галуззю є вирощування бавовни. У сезоні 2021-2022 рр. у країні було зібрано 760 тис. тонн бавовни. Тим не менше, проблемою галузі залишається те, що в Малі відсутнє власне виробництво добрив, які доводиться імпортувати з КНР [21]. Важливе значення мають вирощування тютюну, пшениці (щорічно в Малі збирається близько 10 млн тонн зернових) та горіхів кеш'ю, які згодом продають до Європи. Окрім цього, розвинуте скотарство, переважно в північних регіонах, де проживають кочові племена, що становлять близько 10% населення країни [22].

Негативним фактором для розвитку галузей аграрно-промислового комплексу є кліматичні зміни в регіоні та опустелювання. У період 1968-2006 рр. кількість опадів, що отримує територія Малі, зменшилася порівняно із середніми значеннями на 30%, з огляду на що також збільшилася частота повторюваності посух у регіоні Сахелю. Кліматичні зміни спричиняють втрати врожаю та загибель скоту. Так, між 1970-ми і серединою 1980-х рр. від численних засух загинуло понад 250 тис. осіб та 3,5 млн голів великої рогатої худоби. До того ж, групи кочових скотарів виявляються вимушеними мігрувати в більш сприятливі регіони в пошуках придатних пасовищ, переважно на південь ближче до річки Нігер, внаслідок чого загострюється боротьба за доступ до родючих земель, які стають дедалі більш обмеженими [23, с. 251-255]. З іншого боку, частина населення, що більше не здатна прогодувати себе за рахунок сільського господарства, переселяється до міст, тим самим сприяючи хибній урбанізації, зростанню безробіття та навантаження на міську інфраструктуру.

Тим не менше, країна є багатою на мінеральні ресурси. Малі посідає 4-те місце за видобуванням золотої руди на континенті, де сильні позиції також утримують Танзанія, Судан та ПАР. У галузі працюють канадські корпорації «Barrick Gold», «B2Gold», південноафриканська «AngloGold Ashanti» з шахтами «Садіола» та «Ятела» на кордоні з Сенегалом та австралійська «Resolute Mining» [24]. Найбільші обсяги золотої руди видобуваються на півдні і заході країни, а південно-західний регіон Каес є столицею шахтарів. У 2022 р. було видобуто 69,3 тонн золотої руди, а найбільші обсяги руди надійшли з 13 шахт, якими оперували ТНК, хоча на території країни ще є 350 нелегальних копанок. Експорт золотої руди приніс у 2022 році 3,24 млрд доларів [25]. У країні також є значні поклади бокситів, діамантів і фосфатів, серед яких найбільше комерційне значення мають боксити. Однак однією з ключових проблем гірничодобувної галузі залишаються тісні зв'язки з іноземним капіталом, насамперед із французькими ТНК, що спричинено слабкістю економічних систем і їхньою недиверсифікованістю та корупційними зв'язками малійських еліт із Парижем. Іноземні компанії отримують основні доходи від продажу мінеральної сировини, у той час як надходження до національного бюджету лишаються мінімальними й недостатніми для реінвестування у власний розвиток [26].

Таким чином, суто теоретично Малі має значний економічний потенціал, але через політичну нестабільність і військові перевороти інвестори не приходять у економіку країни. Водночас, політичною елітою країни зроблено недостатньо для запровадження чітких правил гри для ТНК. У рейтингу економічної свободи Малі в 2022 р. посіло 114-те місце та 18-те місце в Африці і була розкритикована експертами за корупцію, відсутність захисту прав на приватну власність, надзвичайно високий рівень корпоративних податків і суто номінальну незалежність судової гілки влади [27]. Подібну точку зору поділяють і експерти німецької організації «Transparency International», які в 2022 р. визначили за країною 137-е місце у світі [28]. Усе це свідчить про системні вади політичної сфери, недосконалість демократії та значні труднощі у проведенні реформ для покращення соціально-економічного добробуту населення.

Вагомим фактором нестабільності є внутрішньополітична ситуація в країні. Малі проголосило незалежність у 1960 р., а батьком молодого держави став президент Модібо Кейта, який перебував при владі 8 років та орієнтувався на торгівлю з СРСР і Китаєм, здійснив націоналізацію майна західних корпорацій, а також створив колгоспи [29]. Після військового перевороту Мусси Траоре в 1968 році в Малі була встановлена диктатура на чолі з Траоре, яка тривала 22 роки, спершу як військовим лідером до 1979 р. та пізніше як цивільним президентом до 1991 р. За його правління була встановлена однопартійна влада Демократичного союзу малійського народу, значного поширення набули корупція та політичні переслідування й убивства [30]. Диктаторський режим був повалений після тривалих протестів у результаті нового путчу 26 березня 1991 р. на

чолі з Амаду Тумані Туре, який, однак, завершився мирною передачею влади до цивільного уряду обраного президента Альфа Умари Конаре. Після цього в країні регулярно проводилися демократичні вибори, а сам Конаре був обраний на чесних і прозорих виборах у 1992 р. і переобраний удруге в 1997 р. [31].

У 2002 році колишній очільник особистої охорони президента Мусси Траоре та лідер перевороту Амаду Тумані Туре був обраний президентом країни. Завдяки тому, що протягом двох десятиліть у країні не відбувалося військових переворотів та зберігалися основні атрибути демократичного правління, Малі називали «стовпом демократії» в Західній Африці, а сам Туре отримав прізвисько «Солдат демократії». Це сприяло покращенню відносин із європейськими країнами та США, що, зокрема, дозволило налагодити військово-технічну співпрацю, наприклад залучати американських інструкторів для навчання малійської армії [32].

Однак саме у добу каденції Амаду Туре у повній мірі виявили себе економічні й політичні проблеми, які призвели до повстання туарегів на півночі. Цей регіон називають Азавад, і він охоплює провінції Гао, Кідал і Томбукту, що становлять близько половини території країни. Туареги багаторазово намагалися проголосити власну державу (у 1963, 1990, 2006 та 2012 рр.); ще два повстання мали місце за доби існування Французького Судану в 1910-х рр. [33]. Причинами прагнення населення Азаваду до відокремлення є низький рівень розвитку північних районів Малі, вкрай малі обсяги інвестицій у регіон, обмежене представництво в політичній сфері, відсутність прав автономії північних районів у складі Малі.

Передумовами туарезького повстання, що розпочалося 17 січня 2012 р., була смерть Муаммара Каддафі 20 жовтня 2011 р. Падіння режиму джамахірії під впливом подій «арабської весни» та втручання коаліції західних держав спровокували нестабільність не лише в Лівії, але й у всьому регіоні. Режим М. Каддафі, який не довіряв власному населенню, наймав у якості охоронців туарегів, а також залучав їх до лівійської армії, у тому числі Ісламського легіону, створеного в 1972 році. Після повалення правління Каддафі, малійські туареги почали масово повертатися з Лівії на батьківщину разом зі складними системами озброєнь, захопленими в Триполі та Адждабії, та з досвідом участі в лівійських військових авантюрах, зокрема в Чаді. Таким чином, повстанці мали конкурентну перевагу перед погано організованою та не в достатній мірі оснащеною малійською армією [34, с. 1]. Крім того, сили туарегів було консолідовано в рамках Національного руху за звільнення Азаваду (Mouvement Nationale de Libération d'Azawad, MNLA) під керівництвом Біляля аг Ашеріфа, що сприяло координації політичної й військової діяльності туарегів [1, с. 4]. Скориставшись своїми успіхами та політичною кризою після військового перевороту 21 березня 2012 р. в Бамако, туарегам вдалося швидко захопити практично усю північ країни, а 6 квітня MNLA оголосив про незалежність держави Азавад зі столицею в місті Гао [35]. Утім, уже з початку літа того ж року сили туарегів почали втрачати території на користь джихадистських угруповань у регіоні Сахелю, що спричинило новий виток політико-безпекової кризи в країні. Станом на сьогоднішній день ані MNLA, ані будь-яким іншим групам, що представляють інтереси туарегів або всіх етносів регіону, не вдалося домогтися визнання держави на жодному з рівнів [33].

На думку автора, причинами неможливості утворення незалежного Азаваду на півночі Малі на сучасному етапі є наступні чинники. По-перше, це прагнення держав, до складу яких входять райони з туарезьким населенням, зберегти територіальну цілісність та суверенітет над цими територіями, а також відсутність бажання світової спільноти «перекроювати» карту Африки. По-друге, розташування в ареалі проживання туарегів важливих ресурсів – уранових і золотих руд, а також перспективи видобування нафти – спричиняють зосередження тут інтересів великих держав, насамперед Франції, Росії, Туреччини, Китаю та США, які бажать зберегти контроль над їхнім видобутком у рамках нерівнозначної співпраці з урядом у Бамако [36]. По-третє, економічна нерозвиненість районів проживання туарегів ставить під сумнів перспективи виживання «незалежного Азаваду» з огляду на неможливість гарантування збалансованого соціально-економічного розвитку. Це пов'язано з тим, що в регіоні недостатньо розвинена інфраструктура, немає потужної промислової бази тощо, через що незалежна держава невідворотно зіткнулася б з посиленням проблем безробіття, бідності, відсутності соціального забезпечення тощо. По-четверте, має місце надзвичайно висока безпекова нестабільність регіону, що обумовлено присутністю ісламістських і терористичних угруповань, що є проблемами, впоратися з якими для новопроголошеної держави є складним завданням зважаючи на вкрай обмежені ресурси. Особливо актуальним це питання є в контексті поступового виведення військових контингентів іноземних держав, які виконують місію з підтримки безпеки в Сахелі. По-п'яте, перешкодою є відсутність політичного досвіду туарегів та несформованість прошарку політичної еліти, що необхідні для розбудови власної державності. Таким чином, враховуючи згадані фактори, поява незалежного Азаваду з високою вірогідністю означала б появу нової *failed state* на карті континенту.

Наслідками багатомірної малійської кризи стали погіршення гуманітарної ситуації через появу біженців і 2,5 млн внутрішніх переселенців, економічна рецесія, політична криза після військового путчу й затяжного транзитного періоду, безпекові проблеми, пов'язані з діяльністю сепаратистських і джихадистських угруповань на півночі країни. Сьогодні Малі притаманний високий рівень бідності, а 7,5 млн її громадян не можуть виживати без гуманітарної підтримки [37]. Водночас кордон країни з Буркіна-Фасо та Нігером є одним із найбільш небезпечних районів у всій Африці, оскільки тут процвітає діяльність терористичних угруповань, найбільшими коаліціями яких є JNIM (пов'язана з Аль-Каїдою) та Ісламська держава у Великій Сахарі (ISGS) [38].

Зважаючи на погіршення ситуації, очевидним стало те, що Малі не в змозі самостійно впоратися з безпековою й політичною кризою, що по суті загрожувала нестабільністю всьому регіону. До того ж з країн Сахелю до Європи відбувається потужний рух біженців, тому ЄС зацікавлений у стабільності цього регіону.

11 січня 2013 р. Франція розпочала операцію «Сервал», формальним приводом для якої стала терористична загроза від джихадистів, які на той час контролювали фактично половину території Малі. Внаслідок бойових дій було вбито близько 1000 бойовиків і взято під контроль північні міста Малі [39]. Місцеві жителі у захоплених бойовиками районах Малі спочатку підтримали французькі війська, оскільки виступали проти законів шариату, які запроваджували джихадисти в захоплених районах. Втручання Франції дозволило провести нові президентські вибори, які завершилися у серпні 2013 р. перемогою Ібрахіма Бубакара Кейти, який перебував біля владного керма до 2020 р. [37].

Де-факто, місія «Сервал» допомогла звільнити половину національної території Малі і стабілізувати ситуацію, що дозволило провести нові президентські вибори й усунути вакуум влади в Бамако. Однак невдовзі

Франція припустилась помилки, оскільки було прийнято рішення поширити операцію «Сервал» на увесь центральний регіон Африки, що призвело до розпорошення сил. У січні 2014 р. вона була трансформована в операцію «Бархан», у якій взяли участь 5,1 тис. французьких військових, 6 безпілотників, 7 військових літаків, 280 броньовиків і 400 вантажівок, що забезпечувало значну мобільність контингенту [40]. Цих з'єднань, які розподілили між країнами Центральної Африки, виявилось достатньо для підготовки місцевих кадрів, локальних перемог і «точкового» знищення лідерів бойовиків, але завдяки ним неможливо контролювати обстановку в усій Центральній Африці, тому кардинально безпекову ситуацію це не змінило. З часом підтримка місії у Франції почала зменшуватись у зв'язку з втратами живої сили і військовими переворотами, які характерні для Малі. Викликає запитання і значний кошторис операції, який орієнтовно оцінюється в 600-1000 млн євро щороку [40]. Крім того, малійці почали обурюватися присутністю французьких сил у країні через підвищення рівня насильства в регіоні. Так, у січні 2021 р. французький винищувач випадково розбомбив весілля, прийнявши це за зібрання терористів, внаслідок чого загинули 19 цивільних [37]. До того ж дипломатичні відносини між офіційними Парижем і Бамако почали псуватися після двох путчів у Малі та відмови від демократичних виборів у січні 2022 р. Перший переворот відбувся в серпні 2020 р. на чолі з Ассімі Гойтою, другий організував також він разом зі своїми соратниками в травні 2021 р., коли вдалося усунути від влади перехідний уряд. Нова політична еліта почала сповідувати антифранцузький курс, який подобався населенню. З огляду на непопулярність Франції в усьому Сахелі через її політику *Françafrique*, у країні зростає кількість скарг і демонстрацій проти продовження «втручання» Франції в життя її колишніх колоній. Як наслідок, 10 червня 2021 р. Е. Макрон оголосив про виведення сил «Бархан» з Малі до Нігеру, яке завершилося в серпні того ж року, через дев'ять років після початку операції [37; 41].

Така ж сама доля спіткала й контртерористичний європейський підрозділ «Такуба», який діяв у Малі з 2020 по 2022 рр. у складі 800 осіб, серед яких половина була французькими військовими і фахівцями з контртерористичних операцій, а решта – датчанами, естонцями, шведами і чехами. «Такубу» сформували для того, щоб інструктори інших 13 європейських країн змогли надавати допомогу французьким колегам у місії в Малі, що мала тренувати військовослужбовців [39]. У лютому 2022 р. тимчасовий очільник Малі Ассімі Гойта офіційно попросив французькі війська в складі «Бархану» і підрозділу «Такуба» залишити територію країни та виступив з критикою французьких зусиль по боротьбі з тероризмом [42]. Крім того, на початку 2022 р. з Бамако було вислано французького посла [43]. Тому офіційний Париж вирішив зосередитись на співпраці з Нігером і Чадом, навіть незважаючи на вбивство свого основного союзника в Африці, президента Чаду Ідрісса Дебі в квітні 2021 р., адже з міста Нджамена координувалися всі французькі військові операції в регіоні [44].

У лютому 2014 р. Чад, Нігер, Буркіна-Фасо, Малі та Мавританія створили організацію «G5 Sahel» з власним секретаріатом у місті Нуакшот у Мавританії для боротьби з бойовиками та військової допомоги миротворцям ООН. У липні 2017 р. країни-учасниці оголосили про започаткування спільних збройних сил у складі 5000 осіб, які мали базуватись у Бамако і протистояти терористам, контрабандистам і злочинцям, що займались торгівлею людьми. 14 січня 2020 р. країни-учасниці «G5 Sahel» і Франція погодилися про спільне керівництво військовими операціями проти джихадистів у трикутнику між Буркіна-Фасо, Малі та Нігером [45]. Проте в травні 2022 р. влада Малі заявила, що її солдати не будуть брати участь у антитерористичній діяльності військового угруповання «G5 Sahel». Це відбулося як реакція на запроваджені санкції з боку регіонального інтеграційного об'єднання ЕКОВАС та відмову країн «G5 Sahel» на передачі головування в організації до Малі, що мало відбутися на ротаційній основі [46].

У січні 2013 р. розпочала роботу тренувальна місія ЄС у Малі, яка мала діяти тут до 2024 р. Протягом 2013-2021 рр. їй вдалося підготувати 15 тис. військових як у військовому таборі «Kouliko», так і завдяки 28 польовим місіям у різних регіонах країни [47]. У свою чергу, ООН у 2013 р. започаткувала стабілізаційну місію MINUSMA (United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali). Станом на червень 2022 р. у її лавах служили 11 726 військових і 1 774 поліцейських. Вона стала однією з найбільш небезпечних, адже під час виконання завдань миротворцями загинули 174 осіб, а ще понад 400 зазнали поранень [48]. Однак через вороже ставлення нової влади в Бамако учасники MINUSMA почали відкликати війська на батьківщину. Зокрема, Кот-д'Івуар відкликав своїх миротворців після того, як у липні 2022 р. у Малі було заарештовано як найманців 46 солдатів із цієї країни, які приїхали працювати за контрактом із ООН, хоча згодом їх звільнили [49]. Цей крок свідчить про те, що військова хунта має намір позбутись і всіх солдатів ООН, які беруть участь у миротворчій місії на території країни, бо навмисне утруднює їхню ротацію.

Варто також відзначити співпрацю з Алжиром, який часто виступав медіатором конфлікту між урядом та повстанцями, адже побоюється поширення нестабільності на свою територію. Ще в 1992 р. за посередництва Алжиру було підписано Таманрессетську мирну угоду, що мала на меті розширення автономії північних регіонів Малі та збільшення участі населення в управлінні на місцях [50]. Аналогічно 19 лютого 2015 р. між урядом Малі та СМА (Coordination des mouvements de l'Azawad, Координація рухів Азаваду) були підписані Алжирські мирні угоди за посередництва ЕКОВАС, ООН і Африканського Союзу. Вони передбачали децентралізацію країни, запрошення жителів півночі до державного апарату для подолання безробіття та інтеграцію бойовиків до лав збройних сил, а також збалансований розвиток різних регіонів за рахунок створення спеціальних зон розвитку на півночі, перетворення парламенту на двопартійний і низку заходів у боротьбі з корупцією [51]. Але очевидним є той факт, що спроби врегулювання конфлікту дипломатичним шляхом, організовані за посередництва Алжиру, не є ефективними, оскільки всі підписані угоди носили суто номінальний характер, а зобов'язання, взяті на себе урядом у Бамако відповідно до цих домовленостей, не були реалізовані.

Водночас хунта, що знаходиться при владі в Малі після останніх військових переворотів, зробила ставку на Російську Федерацію як пріоритетного партнера у вирішенні безпекових проблем. З одного боку, Кремль регулярно поставляє озброєння до Малі. У 2022 р. країна отримала від Росії 5 тренувальних чехословацьких літаків L-39C «Альбатрос», які могли нести на пілонах ракети і бомби, штурмовик Су-25 і 5 гелікоптерів Мі-24/Мі-35 [52]. У 2023 р. малійській стороні було передано ще 4 літаки L-39, 2 гелікоптери Мі-17 і один Су-25 [53]. З іншого боку, у 2021 році уряд Малі запросив до країни групу «Вагнер» для боротьби з джихадистами, які вірогідно прибули до країни в грудні того ж року. Росія офіційно заперечує, що бойовики «Вагнера» знаходяться в країні, називаючи їх «російськими інструкторами», які навчають малійську армію. Утім, безпекова ситуація в Малі мало

покращилася, адже «вагнерівці» масово страчують місцеве населення, провокуючи ще більшу хвилю насилля. Справжніми цілями перебування найманців у країні, вірогідно, є гарантування того, що чинні лідери залишаться при владі в обмін на частку Росії у видобутку золотої руди в країні [54]. До того ж, присутність ПВК «Вагнер» у Малі дозволяє Кремлю посилювати свій вплив у регіоні Центральної і Західної Африки, особливо за умови утворення вакууму сили після відходу французів і миротворчих сил ООН.

У Сахелі зростає й вплив Туреччини, яка посилює військово-безпекову співпрацю з країнами регіону. Малійська хунта також радо підтримує контакти з офіційною Анкарою, оскільки остання позиціонує себе як країна, вільна від колоніального минулого, на відміну від Франції. Турецький міністр закордонних справ був першим високопосадовцем, який зустрівся з представниками пучистів після перевороту в 2020 році. Аналогічно Туреччина виступила проти запровадження жорстких санкцій після чергового перевороту в 2021 році та виступила з підтримкою перехідного періоду [2]. Щодо безпекової співпраці, то в 2018 р. Туреччина оголосила про надання підтримки в розмірі 5 млн дол. для сил «G5 Sahel» для боротьби з тероризмом і торгівлею людьми в регіоні [55]. До того ж Туреччина тренувала малійських солдат на своїй території та постачала зброю й амуніцію. Наприклад, у березні 2023 р. країна надала Малі безпілотників Bayraktar TB2 для розвідувальних місій. Також офіційна Анкара продовжує розвивати гуманітарні проекти через свої представництва ТІКА (Турецьке агентство зі співробітництва і координації) [53; 56]. Це створює альтернативу присутності Франції в регіоні Сахелю, що набуває додаткової актуальності з огляду на згорання сил «Бархан», та свідчить про розширення сфер турецько-африканського співробітництва й зростання ролі офіційної Анкари в підтриманні безпеки на континенті.

Висновок. Ситуація в Малі є кризовою як через нездатність уряду провести ефективні реформи та забезпечити розвиток усіх регіонів країни, так і через дестабілізацію безпекової ситуації після кількох військових переворотів, повстань на півночі й посилення активності джихадистів у регіоні. Зараз очевидно, що одними лише військовими методами вирішити цю проблему неможливо. Безумовно, центральний уряд повинен встановити свою присутність на всій території Малі. Утім, важливу роль має відігравати політика з залучення інвесторів у гірничо-видобувну сферу та розбудову транспортної інфраструктури в усіх регіонах, а також досягнення вагомого рівня торговельної інтеграції з прикордонними регіонами сусідніх країн. Крім того, поштовх для розвитку можуть дати зростання сфери послуг, налагодження авіасполучення з Європою у рамках політики «відкритого неба» і співпраця з такими популярними туристичними осередками, як країни Північної Африки, зокрема Єгипет, Туніс і Марокко, звідки європейці зможуть дешево літати до Малі, щоб знайомитись зі знаменитою глиняною архітектурою цієї країни. Водночас деструктивним фактором стає конкуренція кількох державних акторів – Франції, Росії, Туреччини – за вплив у Сахелі, що в короткостроковій перспективі навряд сприятиме покращенню безпеки й стабільності в Малі.

Надійшла до редколегії 21.06.2023

Список використаних джерел:

1. Lecocq B., Mann G., Whitehouse B., Badi D., Pelckmans L., Belalimat N., Hall B., and Lacher W. One Hippopotamus and Eight Blind Analysts: A Multivocal Analysis of the 2012 Political Crisis in the Divided Republic of Mali. *Review of African Political Economy*, Vol. 40., no. 137. 2013. P. 343-357.
2. Grigoriadis I. N., Fusiek D. A. Turkey's "anti-colonial" pivot to Mali: French-Turkish competition and the role of the European Union in the Sahel. *Eliamep*. 21 January 2022. URL: <https://www.eliamep.gr/en/publication/%CE%B7-%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%AE-%CF%83%CF%84%CF%81%CE%BF%CF%86%CE%AE-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85%CF%81%CE%BA%CE%AF%CE%B1>.
3. Stewart, Dona J. What Is next for Mali? : The Roots of Conflict and Challenges to Stability. *Carlisle, PA: Army War College (U.S.). Strategic Studies Institute*, 2013.
4. Trade and investment. USAID. URL: <https://idea.usaid.gov/cd/mali/trade-and-investment>.
5. Bensassi S., Brockmeyer A., Pellerin M., Raballand G. Algeria-Mali Trade: The Normality of Informality. *Democracy And Economic Development Economic Research Forum 21st Annual Conference, Gammarth, Tunisia, 20-22 March 2015*. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/839641468186541299/pdf/101137-WP-P148610-PUBLIC-Box393259B.pdf>.
6. West Africa has experienced a wave of coups - superficial democracy is to blame. *The Conversation*. 22 December 2022. URL: <https://theconversation.com/west-africa-has-experienced-a-wave-of-coups-superficial-democracy-is-to-blame-195664>.
7. OPEC: Libya in fourth place in Africa for daily production of crude oil in 2022. *Nova Agency*. 24 January 2023. URL: <https://www.agenziaonova.com/en/news/opec-libya-ranks-fourth-in-africa-for-daily-crude-oil-production-in-2022/>.
8. Mali – World Directory of Minorities and Indigenous Peoples. URL: <https://minorityrights.org/country/mali/>.
9. Lecocq B. Disputed Desert: Decolonisation, Competing Nationalisms and Tuareg Rebellions in Northern Mali. *Afrika-Studiecentrum Series. Brill*. Vol. 19. 2010.
10. Mali – UNESCO World Heritage Convention. URL: <https://whc.unesco.org/en/statesparties/ml>.
11. Mali's Timbuktu and Askia Tomb put on UNESCO danger list. *BBC News*. 28 June 2012. URL: <http://www.bbc.com/news/world-africa-18626033>.
12. Attractions in Mali. *The World Travel Guide*. URL: <https://www.worldtravelguide.net/guides/africa/mali/things-to-do/>.
13. Le journaliste français Olivier Dubois libéré après presque deux ans de captivité au Mali. *RFI*. 20 mars 2023. URL: <https://www.rfi.fr/fr/afrique/20230320-le-journaliste-fran%C3%A7ais-olivier-dubois-lib%C3%A9r%C3%A9-apr%C3%A8s-presque-deux-ans-de-captivit%C3%A9-au-mali>.
14. Mali sentences two to death for 2015 terror attacks in Bamako. *Africanews*. 28 October 2020. URL: <https://www.africanews.com/2020/10/28/mali-sentences-two-to-death-for-2015-terror-attacks-in-bamako/>.
15. Mali Air. URL: <https://www.maliair.com/>.
16. Mali: Air France resumes its flights to Bamako. *The Africa Report*. 15 February 2022. URL: <https://www.theafricareport.com/177361/mali-air-france-resumes-its-flights-to-bamako/>.
17. Human Development Indicators: Mali. *United Nations Development Pro-gramme – Human Development Reports*. URL: <http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/MLI>.
18. Electricity Utility Reform in Mali: Lessons from Operations. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/33169/Electricity-Utility-Reform-in-Mali-Lessons-from-Operations.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
19. Analysis: Mali's aid problem. *ReliefWeb*. 5 August 2013. URL: <https://reliefweb.int/report/mali/analysis-mali%E2%80%99s-aid-problem>.
20. Mali – DataBank. *The World Bank*. URL: https://databank.worldbank.org/source/jobs/Series/NV_AGR_TOTL_ZS.
21. Diarra S. As Mali fights coronavirus, cotton farmers fear loss of climate aid. *Reuters*. 16 June 2020. URL: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-mali-climatechange-idUSKBN23N1SR>.
22. A Look at Agricultural Development in Mali. *The Borgen Project*. 20 April 2020. URL: <https://borgenproject.org/agricultural-development-in-mali/>.
23. Holthuijzen W., Maximilian J. Dry, hot, and brutal: Climate change and desertification in the Sahel of Mali. *Journal of Sustainable Development in Africa*, Vol. 13, no.7. 2011. P. 245-68.
24. Mali's Gold Miners Carry on Digging Despite Coup, Shares Hit. *US News*. 19 August 2020. URL: <https://www.usnews.com/news/world/articles/2020-08-19/mining-companies-in-mali-say-gold-production-continues-despite-crisis>.

25. Mali gold exports rise 8.4% in 2022. *Reuters*. 10 March 2023. URL: <https://www.reuters.com/world/africa/mali-gold-exports-rise-84-2022-2023-03-10/>.
26. Mohanty A. Uranium in Niger: When a Blessing Becomes a Curse. *Geopolitical Monitor*. 19 April 2018. URL: <https://www.geopoliticalmonitor.com/uranium-in-niger-when-a-blessing-becomes-a-curse/>.
27. Mali – 2023 Index of Economic Freedom. *The Heritage Foundation*. URL: <https://www.heritage.org/index/country/mali>.
28. Country Data – Mali. *Transparency International*. URL: <https://www.transparency.org/en/countries/mali>.
29. President Modibo Keita of Mali is deposed by the army. *South African History Online*. URL: <https://www.sahistory.org.za/dated-event/president-modibo-keita-mali-deposed-army>.
30. Moussa Traoré, who ruled Mali for 22 years before being ousted in coup, dies at 83. *The Washington Post*. 17 September 2020. URL: https://www.washingtonpost.com/local/obituaries/moussa-traore-who-ruled-mali-for-22-years-before-being-ousted-in-coup-dies-at-83/2020/09/17/461475ea-f8fb-11ea-a275-1a2c2d36e1f1_story.html.
31. Passanante A., Rennebohm M. Malians defeat dictator, gain free election (March Revolution), 1991. *Global Nonviolent Action Database*. 2011. URL: <https://nvdatabase.swarthmore.edu/content/malians-defeat-dictator-gain-free-election-march-revolution-1991>.
32. Diallo T. Former Mali president Toure, democratic icon toppled in coup, dies at 72. *Reuters*. 10 November 2020. URL: <https://www.reuters.com/article/us-mali-toure-idCAKBN27Q10X>.
33. Mohanty A. Mali Crisis: A Historical Perspective of the Azawad Movement. *Geopolitical Monitor*. 13 February 2018. URL: <https://www.geopoliticalmonitor.com/mali-crisis-a-historical-perspective-of-the-azawad-movement/>.
34. Larémont, René. R. After the Fall of Qaddafi Political, Economic, and Security Consequences for Libya, Mali, Niger, and Algeria. *Stability: International Journal of Security and Development*, Vol. 2. 2013. p. Art, 29.
35. Mali's Crisis. *Deutsche Welle*. 5 October 2012. URL: <https://www.dw.com/en/tuaregs-ties-with-libya-linked-to-malis-crisis/a-15937336>.
36. How oil exploration is adding to Mali's security woes. *The Conversation*. 22 October 2017. URL: <https://theconversation.com/how-oil-exploration-is-adding-to-malis-security-woes-85268>.
37. King I. How France Failed Mali: the End of Operation Barkhane. *Harvard International Review*. 30 January 2023. URL: <https://hir.harvard.edu/how-france-failed-mali-the-end-of-operation-barkhane/>.
38. D'Amato S., Baldaro E. Counter-Terrorism in the Sahel: Increased Instability and Political Tensions. *ICCT*. 7 July 2022. URL: <https://www.icct.nl/publication/counter-terrorism-sahel-increased-instability-and-political-tensions#:~:text=The%20two%20main%20'jihadist'%20coalitions,the%20control%20of%20different%20areas%2C>.
39. Timeline: Nine years of French troops in Mali. Al Jazeera. 17 February 2022. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2022/2/17/timeline-what-led-france-to-withdraw-its-troops-from-mali>.
40. Mapping Armed Groups in Mali and the Sahel – Operation Barkhane. *European Council on Foreign Relations*. URL: https://www.ecfr.eu/special/sahel_mapping/operation_barkhane.
41. Doxsee C., Thompson J., Harris M. The End of Operation Barkhane and the Future of Counterterrorism in Mali. *Center for Strategic and International Studies*. 2 March 2022. URL: <https://www.csis.org/analysis/end-operation-barkhane-and-future-counterterrorism-mali>.
42. Bonny A. Mali requests France immediately withdraw Barkhane, Takuba forces. *Anadolu Agency*. 19 February 2022. URL: <https://www.aa.com.tr/en/africa/mali-requests-france-immediately-withdraw-barkhane-takuba-forces/2506917>.
43. Mali expels French envoy over remarks by foreign minister. *The Guardian*. 31 January 2022. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/jan/31/mali-expels-french-envoy-ambassador-joel-grey>.
44. Chad leader Deby, key Western ally, killed in battle -army. *Reuters*. 20 April 2021. URL: <https://www.reuters.com/world/africa/chad-leader-idriss-deby-western-ally-against-militants-killed-battle-son-takes-2021-04-20/>.
45. Group of Five for the Sahel Joint Force. *Security Council Report*. 29 May 2020. URL: <https://www.securitycouncilreport.org/monthly-forecast/2020-06/group-of-five-for-the-sahel-joint-force-2.php>.
46. Douce S. Mali's departure from the G5 Sahel de facto signs the organization's death warrant. *Le Monde*. 18 May 2022. URL: https://www.lemonde.fr/en/international/article/2022/05/18/mali-s-departure-from-the-g5-sahel-signs-de-facto-the-organization-s-death-warrant_5983848_4.html.
47. EU TRAINING Mission Mali (EUTM Mali). URL: https://eutmmali.eu/wp-content/uploads/2021/07/20210715_Fact-Sheet-EUTM-Mali-1.pdf.
48. Personnel. *MINUSMA*. URL: <https://minusma.unmissions.org/en/personnel>.
49. Ivory Coast to pull out of UN peacekeeping mission in Mali after soldiers detained. *France24*. 15 November 2022. URL: <https://www.france24.com/en/live-news/20221115-%F0%9F%94%B4-ivory-coast-to-pull-out-of-un-peacekeeping-mission-in-mali>.
50. Lode K. Mali's peace process: Context, analysis and evaluation. *Accord*, 13, December 2002. URL: <https://www.c-r.org/accord/public-participation/malis-peace-process-context-analysis-and-evaluation>.
51. Mali's Algiers Peace Agreement, Five Years On: An Uneasy Calm. *OCHA*. 24 June 2020. URL: <https://reliefweb.int/report/mali/mali-s-algiers-peace-agreement-five-years-uneasy-calm>.
52. Mali receives six more military aircraft from Russia. *Le Monde*. 10 August 2022. URL: https://www.lemonde.fr/en/le-monde-africa/article/2022/08/10/mali-receives-six-more-warplanes-from-russia-in-a-historic-ceremony_5993097_124.html.
53. Mali's junta gets warplanes, drones from Russia, Turkey. *Al-Arabiya News*. 16 March 2023. URL: <https://english.alarabiya.net/News/world/2023/03/16/Mali-s-junta-gets-warplanes-drones-from-Russia-Turkey>.
54. Thompson J., Doxsee C., Bermudez Jr. J. S. Tracking the Arrival of Russia's Wagner Group in Mali. *Center for Strategic and International Studies*. 2 February 2022. URL: <https://www.csis.org/analysis/tracking-arrival-russias-wagner-group-mali>.
55. Signature entre le G5 Sahel et la présidence de l'industrie de Défense turque d'un contrat de soutien à la Force Conjointe. *G5 Sahel*. 19 août 2021. URL: <https://www.g5sahel.org/signature-entre-le-g5-sahel-et-la-presidence-de-lindustrie-de-defense-turque-dun-contrat-de-soutien-a-la-force-conjointe/>.
56. Özkan M., Kanté A. West Africa and Turkey forge new security relations. *Institute for Security Studies*. 31 March 2022. URL: <https://issafrica.org/iss-today/west-africa-and-turkey-forge-new-security-relations>.

I. Zaporizka, PhD Student

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

“LAND OF CLAY MOSQUES” MALI: CAUSES AND CONSEQUENCES OF INSTABILITY

Mali is a country in the Sahel with significant economic potential, which is at the epicenter of the struggle between separatists and government troops, nomadic tribes and farmers, terrorists and the troops of France and the UN, Western countries, Russia and Turkey. However, the participation of the world community in the settlement of this conflict is characterized by low effectiveness, so the author is trying to find out why Mali cannot become a stable country.

Key words: Mali, France, Sahel, Azawad, terrorism, economic potential.